

Alba Iulia, 22 Septembrie 1640.

Ștefan Geleji, superintendentul bisericii reformate din Transilvania, comunică principelui Gheorghe Rákoczy condițiile pe care le-a prezentat candidatului Milovitus (Meletie) spre acceptare dacă vrea să obțină scaunul vlădicesc vacant.

1. Să înființeze aici lângă sine, sau unde ar fi potrivit o școală bună românească, în care să țină doi sau trei învățători pricepuți, cari știu bine latinește, grecește și românește, cari să învețe pe copiii și tinerii români atât *limba latină* cât și religia creștină.

2. Să țină o tipografie și ucenici tipografi, cu cari să tipărească atât pentru întremarea bisericii, cât și pentru desvoltarea școlii lor, cărțile de trebuință.

3. Să interzică preoților de sub ascultarea sa predicarea în limbi străine și să le poruncească de a săvârși orice slujbă dumnezească înaintea obștei țărănești în limba lor, adică românește.

4. Să predice românește în fiecare Duminecă de două ori, Miercurea și Vinerea câte odată.

5. Traducând rugăciunea noastră de toate zilele, atât cea de dimineață, cât și cea de seară, să o scrie și să o tipărească poruncind să se spună în fiecare zi la biserică.

6. Să scrie, să tipărească și să facă să se cânte în biserică în fiecare zi cântările noastre traduse în limba română, de care se servesc Caran-Sebeșenii și Lugojenii, înainte și după rugăciunea predicii.

7. Să tipărească catechismul tradus în românește și să dispună să-l învețe copiii și fetițele în ore anume precizate.

8. Să împartă Sfânta cuminecătură, separat pâinea și vinul, nu împreună cu lingura, cum obicinuiau ei, ci dându-le în mână pâinea uscată, iar vinul să-l bea din pahar.

9. Să explice obștei rostul adevărat și folosul acesteia (al cuminecăturii) ceea ce chiar — dacă nu știe încă — dela noi poate s'o învețe.

10. Să nu dea Sf. cuminecătură copiilor mici și nepricepuți, ci numai bătrânilor pricepuți, cari se pot pocăi.

11. Să boteze după forma simplă rânduită de Christos, lăsând la o parte lumânările, ungerea cu untdelemn și alte adausuri papistașe, să boteze numai cu apă curată în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh.

12. Să părăsească missa, tămăierea, clopoțelul și alte superstiții rămase dela papistași.

13. Să înduplece pe Români să părăsească obiceiul de a se sprijini în cârji, ci pretutindenii să facă în biserici strane (scaune de șezut) atât pentru bărbați, cât și pentru dobitoacele de mueri, ca să asculte cuvântul lui Dumnezeu șezând în liniște, iar la rugăciune să îngenunchieze.

14. Să nu învețe că ar fi mai mulți solitori (intervenienți)

între Dumnezeu și om, afară de unicul Christos; ci toate cele de trebuință numai în numele unicului Iisus să le ceară dela Dumnezeu; să nu se închine sfinților morți și sfinților îngeri și cu ei să nu caute a se umili pentru ei înaintea lui Dumnezeu împotriva opreliștii lămurite a lui Dumnezeu (sem velek magokért az isten előtt ne törekedettessenek, az istennek nyilván valo tilalma ellen).

15. Să dispună a se înmormânta morții în mod simplu creștinesc, cu cântări și cu predică; fără lumânări, fără tămărieri și fără alte ceremonii superstițioase, de cari nu s'au servit creștinii în timpul apostolilor și să nu îngăduie a se pune în sicrie bani de drum, mâncare sau alte lucruri.

16. Să interzică obștei neștiutoare arderea de lumânări în țințirim deasupra mormintelor, bocetele și convorbirea cu cei morți și comăndarea, etc.

17. Să interzică obștei prin preoți îngenunchierea și închinarea înaintea icoanelor și înaintea crucilor ridicate pe la răspântia drumurilor, precum și îmbrățișarea și sărutarea lor, căci aceasta Dumnezeu o interzice lămurit.

18. Să învețe și să lumineze pe credincioși în așa fel despre post, ca să nu-și aștepte dela el mântuirea și să nu creadă că postind s'ar face vrednici de iertarea păcatelor, ci numai pentru aceea să țină posturile ca așa să se poată ruga lui Dumnezeu cu mai multă credință, căci fără de rugăciune postul nu este de nici un folos. Iarăș să nu spună, că ar fi carnea în sine mai puțin curată decât celelalte mâncări, căci celor curați toate le sunt curate, dacă le iau dând mulțămintă (lui Dumnezeu).

19. Să înduplece pe toți Românii din țară să părăsească serbarea Vinerilor.

20. Să-i obicinuiască a face jurământ numai în numele lui Dumnezeu, nu și în al oamenilor sfinți și în al altor animale create.

21. Să interzică obiceiul de a-și alege femee ca regina Rusaliilor și jocurile hoinărești să le oprească peste tot (a koriczásoknak táncolásokat közönségesen mindenütt elhagyassa).

22. La cununarea însurăteilor să desființeze obiceiul de a linge miere.

23. Să nu despartă pe cei căsătoriți, cari sunt prezenți; dar

cei care merită să fie despărțiți cu arma (cu puterea), cu slobozirea celui nevinovat, iar celor părăsiți cu necredință le poate da mai târziu libertate.

24. Să asculte de episcopul ortodox maghiar, să se informeze dela el și afară de acestea, dacă ar fi dojenit pentru vreun lucru necuviincios sau pentru săvârșirea vreunui abuz, să se su-pună; iar dacă acei preoți de sub ascultarea lui, cari ar cununa, divorța, boteza sau înmormânta, etc. pe Unguri, orice scuză ar aduce, să fie lăpădați din slujbă fără milă.

Actum Albae Anno 1640. 22-a Septembris. Pentru toate acestea Dumnealui cu scrisoarea mâinii proprii să ne facă promisiunea în așa fel, ca pe urmă să cuteze a da și scrisoare de credință milostivului nostru Domn (hogy aztán a mi kegyelmes urunknak hitlevelet is merjen adni rolok).

Prietenul binevoitor al Măriei Sale
Geleji K. Ștefan m. p.
episcop maghiar.

Milostive Doamne, voiam încă să vin la Măria Ta, dar preoții români au venit azi dimineață de vreme la mine și până la amiazi am avut de furcă cu ei. Înaintea popii Ștefan am citit reversalul și am dispus a i se tălmăci pe românește, el l-a primit; condițiunile de asemenea le-am citit eu înaintea tuturor și am dispus să le spună pe românește iarăș domnul Tsernátoni; și pe lângă acestea delarationis ergo le-am spus eu multe lucruri frumoase și mântuitoare, pe cari ei le-au primit pe toate. Dar la urmă făcându-se amintire de visitațiune (canonică) m'a întreat popa Ștefan, pe cine să viziteze el, căci mai mulți de trei protopopi nu vor fi sub ascultarea lui, deoarece în toată țara sunt douăzeci de protopopiate și dintre acestea până acum șaptesprezece au trecut sub ascultarea mea, eu am spus, că n'am ce face, dar pe D-Ta nu te las la cei de sub ascultarea mea mai ales că aceia mi-au dat reversal. Dar vre-o trei protopopi de pe Câmpie, pe sama căroră a scos domnul Tsulai dela Măria Ta scrisoare, dar ei nu au venit la mine, necum să-mi fidat reversal, au ieșit înainte și mi-au mărturisit că ei nu pleacă de lângă vlădica; eu le-am zis: cum puteți face aceasta, câtă vreme aveți dela Măria Sa Domnul nostru scrisoare cu astfel de condițiune între altele, ca și voi să ascultați de episcopul maghiar; ei au zis că dau înapoi scrisorile precum le-au și dat punându-le înaintea mea pe masă; eu zisei, în cât mă privește, nu mă împotrivesc nici decum, deoarece eu nu trag pe nimenea dintre voi cu puterea spre mine, dar nu răspund pentru milostivul nostru Domn, dacă restituiți scrisoarea Măriei Sale, cu toate că ați dat Măriei Sale și mânilor voastre. Sosind apoi și oamenii domnului Tsulai, au luat înapoi scrisoarea care este la ei și acum, dar mie nu mi-au dat reversal. Și cei din Țara Făgărașului spun că ei nu s'au rupt de Vlădica românesc, când s'au dat sub protecția Măriei Tale, căci Românii i-ar ucide cu pietrii; este liber Măria să facă ce vrea cu ei, dar la aceasta ei nici acum nu se obligă; cel din Galați va vedea ce va face, dar ei nu au nici un amestec cu acesta. Cei de sub ascultarea mea, a căror scrisoare este la mine, nu au cutezat să spună astfel de lucruri; dar cum le stă inima, știe Dumnezeu și sufletul lor. După multă vorbărie

însă au poftit să fie amânată treaba aceasta până la ziua Sfântului Gheorghe, fiindcă se tem de preoții de sub ascultarea lor că nu-i vor urma, chiar dacă ar iscăli (condițiunile), dar atunci după obicei se adună cu toții și dacă-i vor putea îndupleca și pe aceia, atunci iscălesc și ei, și cu asta au plecat; eu cetindu-le celor de sub ascultarea mea o lecțiune și după ce au mai rămas înlăuntru vreo trei inși, am început a lămuri cu ei lucrul, că ar pleca fără să fi isprăvit nimic; s'au scuzat spunând că nu ar fi ei de vină, ci aceia de sub ascultarea mea, cari au poftit amânarea, dânșii nu au fost de așa (părere). Eu, pentru mai mare siguranță am trimis repede după ei în toate părțile și i-am adus înapoi și am început să le spun: voi ați venit la moară și n'ați măcinat, mi-ați pricinuit osteneală mie precum și milostivului nostru Domn și ați plecat fără nici o ispravă; dacă scăpați prilejul acesta bun, nu știu când îl veți mai găsi; atâta vreme veți fi și voi numai niște picioare fără cap etc. De aceea ascultați sfatul meu, voi cari sunteți acum de față, iscăliți iar eu pun să fie tradusă fiecare (scrisoare) românește și le trimit cu voi și voi le puteți arăta celor de sub ascultarea voastră și în adunările dela ziua Sfântului Gheorghe puteți da răspunsul. Am spus și vlădicului popa Ștefan, dacă nu iscălești reversal, nu poți fi vlădică și ziua Sfântului Gheorghe e încă destul de departe etc. Și astfel sfătuindu-se toți au iscălit afară de cel din Hunedoara care plecase. A iscălit și popa Ștefan atât sub condițiuni, cât și sub reversal, rugându-mă să dispun a se mai scrie câte un exemplar din fiecare, ca să-l poată traduce ei în românește; ceea ce am promis și astfel i-am lăsat să plece cu binecuvântarea lui Dumnezeu. Așa gândesc, milostive Doamne, să las pe popa Ștefan, care din milostivirea Măriei Tale este acum Vlădică, să meargă măcar odată între cei de sub ascultarea mea, trimițând împreună cu el pe popa Gheorghe și pe Molodiț, fără de cari să nu vorbească nimic cu nimenea, ci adunând preoții români la fiecare protopopie, să-i sfătuiască a primi condițiunile și articolele, căci fără știrea și îngăduința lui la nimic nu ajung, și să le dea poruncă să nu atace pe protopopi, căci aceia sunt la un înțeles cu el. Și îndeplinind această (însărcinare) să se întoarcă dela ei și să nu mai meargă altă dată în mijlocul lor decât dacă ar fi trimis de mine etc. Dar aceasta eu am lăsat-o la judecata

înțel aptă a Măriei Tale; dacă o încuviințează bine; și dacă nu, treacă-meargă; chiar și cu aceea m'am făgăduit că, dacă aevea se va sili, după cuvântul său, întru îndeplinirea condițiilor primite de ei și vom vedea strădania lui credincioasă, permit și aceia ca dintre oamenii mei cine cu ce va avea, după sloboda sa voiață, să-l ajute; eu în privința aceasta nu mă împotrivesc, dar să rămână și aceasta la judecata înțeleaptă a Măriei Tale.

Aceasta, milostive Doamne, istorice așa a fost, ceea ce pe scurt am voit să dau de știre Măriei Tale. Domnul Dumnezeu să dea Măriei Tale drum bun și s'o ducă și s'o aducă iarăș acasă în dorita sănătate bună. Alba în 4 Martie Anul 1643.

Al Măriei tale

supus capelan
Ștefan Geleji.

Originalul păstrat între actele capitlului din Alba Iulia, de unde a fost copiat textul maghiar și publicat de Alexandru Szilágyi în revista *Er-délyi Protestáns Közlöny* din Cluj. 1881, pag. 6—7.